

Anna Chmielewska¹

**NAJWAŻNIEJSZE CELE I NAJTRUDNIEJSZE
DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ KURATORÓW
SĄDOWYCH. PREZENTACJA WYBRANYCH
WYNIKÓW BADAŃ PRZEPROWADZONYCH
W RAMACH PROJEKTU: „ZAWÓD KURATORA
SĄDOWEGO W POLSCE: PRACA..., MISJA...,
PASJA..., PRZYGODA...?”**

**THE MOST IMPORTANT GOALS AND MOST
DIFFICULT ACTIONS TAKEN BY PROBATION
OFFICERS. PRESENTATION OF SELECTED RESULTS
OF RESEARCH WORK AS PART OF THE PROJECT:
“THE PROFESSION OF PROBATION OFFICER
IN POLAND: WORK..., MISSION..., PASSION...,
ADVENTURE...?”**

Otrzymano: 12.01.2021   Zaakceptowano: 09.03.2021   Opublikowano: 31.03.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0014.7904

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

Zawód kuratora sądowego, jego najważniejsze cele oraz trudności, z którymi spotyka się w swojej pracy, są odzwierciedleniem problemów wystę-

---

¹ Dr Anna Chmielewska, adiunkt w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Pracy Socjalnej Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, autor do korespondencji: Anna Chmielewska, e-mail: achmielewska@aps.edu.pl, ORCID: 0000-0001-5138-4145.

pujących we współczesnej rodzinie. Kurator sądowy odgrywa ważną rolę w systemie poradnictwa. Jest ona wynikiem zarówno przypisanych mu ustawowo zadań, jak i głównych celów zawodu kuratora sądowego. W artykule zaprezentowano wybrane wyniki badań przeprowadzonych w 2015 i 2016 roku wśród kuratorów zawodowych z całej Polski, którzy zaprezentowali swoje stanowisko dotyczące m.in. rozumienia roli kuratora, celów jego pracy oraz najtrudniejszych działań. Opinie badanych potwierdzają, że rola kuratora sądowego daleko wykracza poza funkcje kontrolne, a jej efekty trzeba dostrzegać w wymiarze długofalowym.

Słowa kluczowe: kurator sądowy, rodzina, poradnictwo, pomoc, wspieranie, zapobieganie, kontrola, podopieczny, podsądny, zmiana

Abstract

The profession of probation officer, with its vital goals and difficulties which need to be met, reflect the problems that occur in the modern family. The probation officer plays an important role in the counseling system. This is the result of both the statutory tasks assigned to them and the primary goals of the profession of probation officer. The article presents selected results of research conducted in 2015 and 2016 among professional probation officers from all over Poland, who presented their position regarding, for example, the understanding the role of probation officer, the goals of the job and the most difficult activities. The opinions of the respondents confirm that the role of probation officer goes far beyond control functions, and the effects must be viewed in the long-term dimension.

Key words: probation officer, family, counseling, help, support, prevention, control, charge, defendant, change

Poradnictwo stanowi szeroki wachlarz działań skierowanych do osób i grup potrzebujących wsparcia i pomocy. Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne (z ang. *psychological-pedagogical quidance*), realizowane poprzez wdrażanie procesów diagnozowania, terapii oraz profilaktyki, stanowi pomoc w formie indywidualnej lub zinstytucjonalizowanej skierowaną do osób, które „wykazują trudności lub potrzebę wsparcia w wykorzystaniu psychofizycznych dyspozycji, pełnienia ról społecznych, dosto-

sowania się do wymogów społeczeństwa, rozwiązywania konfliktów czy podejmowania decyzji². Poradnictwo pojmowane w ten sposób można zatem określić jako działania ukierunkowane na pomoc w pokonywaniu trudności życiowych oraz wskazywanie możliwych rozwiązań występujących problemów. Podobne cele realizują przedstawiciele różnych zawodów pomocowych między innymi pracownicy socjalni, pedagodzy, psychologowie, wychowawcy i inne instytucje i organizacje zaangażowane we wspieranie i pomoc rodzinie. W tak rozumiane poradnictwo rodzinne wpisuje się również zawód kuratora sądowego.

W niniejszym artykule zaprezentowano wyniki badań prowadzonych od grudnia 2015 do października 2016 roku wśród 392 kuratorów zawodowych z całej Polski, którzy w skierowanych do nich kwestionariuszach ankiet wypowiedzieli się na temat różnych aspektów związanych z wykonywaniem swojego zawodu³.

Główne obszary działań kuratora sądowego

Kurator, podobnie jak przedstawiciele innych służb oraz instytucji i organizacji pracujących z jednostką i z rodziną, ma poprzez swoje działania realny wpływ na dokonujące się zmiany w środowisku, wobec których podejmuje czynności. We współczesnym świecie jest to niewątpliwie trudne zadanie. Liczne zagrożenia wynikające chociażby z wszechobecnego konsumpcjonizmu wpływają negatywnie na współczesną rodzinę i wszystkie sfery jej egzystencji. Człowiek skupiony na pomnażaniu dóbr materialnych coraz częściej „staje się niewolnikiem pracy, która wypełnia mu coraz więcej czasu, który mógłby poświęcić swojej rodzinie⁴. Nie trudno też dostrzec liczne przykłady wskazujące na zaburzoną komuni-

---

² K. Ostrowska, *Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999, s. 197–198.

³ Pełne wyniki badań wraz z rozważaniami o sytuacji kurateli sądowej w Polsce zostały opublikowane w książce A. Chmielewska, A. Janus-Dębska, G. Rybicka, *Zawód kuratora sądowego w Polsce: praca, misja, pasja, przygoda? Rozważania o stanie obecnym i przyszłości kurateli sądowej w Polsce na podstawie wyników badań własnych*.

⁴ A. Chmielewska, *100-lecie kurateli sądowej w Polsce: wyzwania kuratora sądowego w kontekście współczesnych problemów społecznych*, w: *Pomoc społeczna i praca socjalna w dobie dynamicznych przemian społecznych*, red. E. Grudzińska, M. Mikołajczyk, J. Zozuła, Warszawa 2019, s. 233.

kację rodzinną. Wiesław Sikorski⁵ wskazuje na pewne sposoby komunikowania się w rodzinie, które narażają ją na konflikty i przyczyniają się do zniekształcania procesu wzajemnego komunikowania się. Dotyczy to tych rodzin, w których ich członkowie nie potrafią lub nie mogą wyrażać prawdziwych uczuć i własnych poglądów lub mówić o swoich oczekiwaniach. Brak dialogu i wzajemnego zrozumienia generuje z kolei inne zagrożenia, które wpływają negatywnie na jakość życia i funkcjonowanie wszystkich domowników. Narastające konflikty wewnątrzrodzinne odzwierciedlają niejednokrotnie trudności, z którymi współczesna rodzina samodzielnie sobie nie radzi. W efekcie jest ona narażona na kryzys, a nawet na rozpad. Charakteryzując rodzinę, z którą pracuje na co dzień kurator sądowy, można ją określić mianem rodziny pogrążonej w kryzysie albo takim kryzysem zagrożonej.

Problemem często występującym w rodzinach objętych nadzorem kuratora lub tych, w których funkcjonują osoby pozostające pod jego dozorem, pozostaje zjawisko przemocy i uzależnień, w tym szczególnie uzależnienia od alkoholu, których liczba nie zmienia się istotnie na przestrzeni ostatnich lat. Według danych opublikowanych przez Policję w 2020 roku, w Polsce wobec 73 228 osób istniało podejrzenie, że stosują one przemoc w rodzinie, natomiast 85 575 stanowiły osoby, co do których istniało podejrzenie, że są dotknięte przemocą. Dane te nie zmieniły się istotnie w stosunku do roku 2019, w którym liczba osób podejrzewanych o stosowanie przemocy wyniosła 74 910, a liczba tych, które mogły być dotknięte przemocą, kształtowała się na poziomie 88 032⁶.

Zjawisko przemocy właściwie nieodłącznie łączy się z problemem uzależnienia od alkoholu obecnym w wielu polskich domach oraz wyznaczającym ich trudny i specyficzny rytm funkcjonowania. Według danych Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, średnie roczne spożycie napojów alkoholowych na jednego mieszkańca w litrach w przeliczeniu na 100% alkoholu na przestrzeni ostatnich czterech lat z roku na rok wzrasta: w 2019 roku wyniosło 9,78, w roku 2018 – 9,55, w roku 2017 – 9,45, a w roku 2016 – 9,37⁷. Według danych PARPY, w Polsce jest około

⁵ W. Sikorski, *Zaburzona komunikacja interpersonalna w rodzinie*, w: *Rodzicielstwo w kontekście wychowania i edukacji*, red. J. Brągiel, P. Kaniok, A. Kurcz, Opole 2013, s. 209.

⁶ Dane pochodzą ze strony internetowej: policja.pl i są dostępne pod adresem: <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, dostęp: 13.02.2021.

⁷ Dane pochodzą ze strony PARPA i są dostępne pod adresem: <https://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki>, dostęp: 13.02.2021.

800 tysięcy osób uzależnionych od alkoholu, które wraz ze swoimi bliskimi ponoszą negatywne konsekwencje tego stanu rzeczy. Z kolei jak podaje portal stopuzaleznieniom.pl⁸, ponad dwa i pół miliona Polaków nadużywa alkoholu, między 3 a 4 miliona osób żyje w rodzinach z problemem alkoholowym, a od 1,5 do 2 milionów w tej grupie stanowią dzieci.

Biorąc pod uwagę te liczne zagrożenia występujące obecnie w rodzinie zawód kuratora sądowego wydaje się szczególnie trudny, a niejednokrotnie także niebezpieczny. Jego codzienna praca zarówno w obszarze współpracy z rodziną objętą nadzorem – w przypadku kuratorów rodzinnych lub osobą objętą dozorem – w przypadku kuratorów dla dorosłych, jak i w obszarze współpracy z innymi instytucjami, musi być wielowymiarowa. Wymaga więc szczególnych umiejętności, wiedzy oraz predyspozycji osobowościowych i pewnej wrażliwości pożądaných w podejmowanych czynnościach.

Rola kuratora sądowego w życiu osób i rodzin, wobec których podejmuje oddziaływania

Kurator sądowy pełni rolę osoby doradzającej, pomagającej i udzielającej wsparcia tym wszystkim, wobec których kieruje swoje oddziaływania. Jest on „wyrazicielem woli sądu, ale również organizatorem oddziaływań resocjalizacyjnych w naturalnym środowisku podsądnego”⁹. Zadania spoczywające na kuratorach sądowych zostały określone w artykule 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych, zgodnie z którym: „kuratorzy sądowi realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu”. W artykule 2 ust. 2. ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych widnieje z kolei zapis dotyczący podziału kuratorskiej służby sądowej na kuratorów dla dorosłych i kuratorów rodzinnych; kuratorzy sądowi wykonujący orzeczenia w sprawach karnych to kuratorzy dla dorosłych, a wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich to kuratorzy rodzinni¹⁰. Ustawa o kuratorach sądowych precyzuje również obowiązki na nich spoczywające, a wynikające z pełnionej funkcji. Zostały one określone w art. 11 i brzmią następująco:

---

⁸ <https://stopuzaleznieniom.pl/fakty-o-alkoholu/statystyki-spozycia-alkoholu>, dostęp: 13.02.2021.

⁹ E. Kotlińska, *Kuratela sądowa – możliwości i ograniczenia*, w: *Resocjalizacja – w stronę środowiska otwartego*, red. I. Pospiszyl, M. Konopczyński, Warszawa 2007, s. 321.

¹⁰ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. 2020, poz. 167 t.j.).

„1) występowania w uzasadnionych wypadkach z wnioskiem o zmianę lub uchylenie orzeczonego środka,

2) przeprowadzania na zlecenie sądu lub sędziego wywiadów środowiskowych,

3) współpracy z właściwym samorządem i organizacjami społecznymi, które statutowo zajmują się opieką, wychowaniem, resocjalizacją, leczeniem i świadczeniem pomocy społecznej w środowisku otwartym,

4) organizacji i kontroli pracy podległych kuratorów społecznych oraz innych osób, uprawnionych do wykonywania dozorów lub nadzorów,

5) sygnalizowania sądowi przyczyn przewlekłości postępowania wykonawczego lub innych uchybień w działalności pozasądowych podmiotów wykonujących orzeczone środki”.

Zadania i obowiązki spoczywające na kuratorach sądowych świadczą jednak o trudnej roli, jaka została im przypisana pośród przedstawicieli innych zawodów pomocowych. O tej specyficznej roli kuratora sądowego decyduje zasadniczy element związany ze strukturą, w ramach której funkcjonuje on w swoim zawodzie. Kurator jest podmiotem realizującym orzeczenia sądu, reprezentującym wymiar sprawiedliwości i będącym jego elementem. Fakt, że działania przez niego podejmowane wiążą się ściśle z realizacją orzeczeń sądu decyduje nie tylko o jego roli i pozycji, ale też o sposobie w jaki jest postrzegany zarówno przez odbiorców swoich działań, jak i przez całe społeczeństwo. Specyficzna rola kuratora sądowego wynika z dychotomii realizowanych przez niego celów: z jednej strony skoncentrowanych na działaniach o charakterze resocjalizacyjnym i wychowawczym, a z drugiej strony na czynnościach kontrolnych wobec jego podopiecznych.

Dychotomia zadań kuratora sądowego i jej skutki

Analizując zadania ustawowo przypisane kuratorowi sądowemu, należy wyróżnić dwa główne obszary, wokół których są one skoncentrowane:

- pomoc,
- wsparcie oraz kontrolowanie realizacji orzeczenia sądu.

Te dwa obszary działań pozostają we wzajemnej opozycji i każą postawić zasadnicze pytanie dotyczące pożądanego kierunku działań kuratora sądowego.

Działania o charakterze pomocowym i wspierającym wymagają zbudowania relacji pomiędzy pomagającym a beneficjentem pomocy. Nieodłącz-

nym elementem takiej relacji jest oczywiście zaufanie, poważanie i wzajemny szacunek, poczucie bezpieczeństwa oraz poszanowanie wzajemnych praw. Zadania kuratora są w tym zakresie utrudnione, ponieważ, z założenia, osoba, wobec której kieruje on swoje oddziaływania, pozostaje wobec kuratora zdystansowana. Ewa Bilaska¹¹ zwraca uwagę, że już samo zwracanie się o pomoc „jest procesem decyzyjnym”, a „od momentu zakiełkowania w świadomości jednostki myśli o potrzebie poszukiwania pomocy do pojawienia się osoby w instytucji wspierającej, mija czasem wiele tygodni, miesięcy a nawet lat”¹². W przypadku podopiecznego kuratora sądowego ten proces decyzyjny związany ze zwróceniem się o pomoc jest szczególnie niejednoznaczny, ponieważ rzadko kiedy przychodzi on po wsparcie do kuratora z własnej woli. Oczywiście zdarzają się takie sytuacje, dotyczy to na przykład byłych podopiecznych czy innych osób, które z różnych powodów miały już kontakt z kuratorem i o trzymały od niego pomoc. Przeważnie jednak fakt, że dana osoba lub rodzina zostaje objęta dozorem lub nadzorem kuratora sądowego, przyjmowany jest z rezerwą, budzi wątpliwości, a nawet może być źródłem buntu i braku zgody na taki stan rzeczy ze strony podsądnych. Kurator zanim rozpocznie określone czynności związane z wykonywaniem orzeczeń sądu, musi najpierw nie tylko rozeznaczyć sytuację osób, których te orzeczenia dotyczą, ale pokonać też niejednokrotnie ich niechęć i przekonać je co do słuszności i zasadności już samej swojej obecności. Z uwagi na fakt, że pojawienie się kuratora w życiu konkretnej osoby lub rodziny nie stanowi ich samodzielnego wyboru, już na wstępnym etapie współpracy kurator może spotkać się z brakiem akceptacji tego stanu rzeczy z ich strony.

Kurator sądowy zobowiązany jest też do kontrolowania wykonywania przez podsądnych obowiązków nałożonych wobec nich w postanowieniach sądu, motywowania do określonych postaw życiowych, do podejmowania pewnych zachowań mających na celu dążenie do rozwiązywania trudności oraz przestrzegania norm społecznych i prawnych. Poza tym kurator podejmuje czynności związane z egzekwowaniem od sprawców przestępstw zadośćuczynień na rzecz pokrzywdzonych przestępstwem, przeproszenia ich i wiele innych.

Zmiany postaw i zachowań wśród osób i rodzin objętych dozorem lub nadzorem kuratora sądowego wymagają przewartościowania przez nie

---

¹¹ E. Bilaska, *Poszukiwanie pomocy – trudny proces decyzyjny*, w: *Profilaktyka i resocjalizacja. Od dysfunkcji do funkcjonalności*, red. K. Marzec-Holka, T. Głowik, E. Bilaska, H. Iwanicki, Warszawa 2012, s. 182–183.

¹² *Ibidem*.

swojego dotychczasowego życia, refleksji nad popełnionym przestępstwem, a nawet zmiany sposobu myślenia i pojmowania rzeczywistości. Dążenie do tej zmiany jest oczywiście jednym z najważniejszych celów i wyzwań w pracy kuratora. Pomimo wielości problemów i pojawiających się często negatywnych doświadczeń, w tym popełnionych przestępstw, w pracy z tym osobami należy czerpać z zasobów występujących w każdym systemie rodzinnym. Izabela Krasiejko zauważa, „że każda rodzina ma swoją wspólną historię i mądrość”, a „zasobów rodziny można poszukiwać w wielu wymiarach jej funkcjonowania”¹³.

Jakie oddziaływania podejmowane przez kuratorów sądowych są zatem najbardziej pożądane z punktu widzenia efektywności procesu resocjalizacji czy readaptacji społecznej podsądnych? Na czym powinien się koncentrować kurator sądowy, by zmotywować swoich podopiecznych do zmiany życiowych wartości, postrzegania rzeczywistości i postępowania? Odpowiedzi na te pytania poszukują sami kuratorzy. Wydaje się jednak, że działania skoncentrowane wyłącznie na kontrolowaniu mogą przynieść jedynie efekt krótkotrwały, a zmiana dotychczasowego funkcjonowania, sposobu rozwiązywania problemów i wzorców jest w przypadku wielu osób trudna lub wręcz niemożliwa do zrealizowania.

Podstawy metodologii badań własnych

Najistotniejsze idee pracy kuratorów sądowych świadczące o ich istotnej roli w poradnictwie rodzinnym zostały wskazane przez nich samych w ogólnopolskich badaniach skierowanych do kuratorów zawodowych¹⁴. Badania, przeprowadzone w okresie od grudnia 2015 roku do października 2016 roku, miały przebieg dwuetapowy. W pierwszym etapie do kuratorów zawodowych z 45 okręgów sądowych w Polsce skierowany został kwestionariusz ankiety zatytułowanej: „Zawód kuratora sądowego w Polsce: praca..., misja..., pasja..., przygoda...?”, natomiast w drugim etapie

---

¹³ I. Krasiejko, *Metodyka działania asystenta rodziny. Różne modele pracy socjalnej i terapeutycznej z rodziną*, Katowice 2012, s. 16.

¹⁴ Badania zatytułowane „Zawód kuratora sądowego w Polsce: praca..., misja..., pasja..., przygoda...?” zostały opracowane i przeprowadzone przez A. Chmielewską, A. Janus-Dębską i G. Rybicką z ich inicjatywy, zostały objęte honorowym patronatem Krajowej Rady Kuratorów, prof. zw. dr. hab. Marka Konopczyńskiego oraz Fundacji na Rzecz Rozwoju Probacji PROBARE.

badan przeprowadzono wywiady z kuratorami zawodowymi wskazanymi przez respondentów jako mający istotny wpływ na budowanie i rozwój kuratorskiej służby sądowej w Polsce¹⁵.

Ankieta przeprowadzona w ramach badań została podzielona na części. Pierwsza z nich obejmowała kwestie związane z zawodem kuratora, jego istotą i znaczeniem dla respondentów oraz elementy stanowiące o funkcjonowaniu w tym zawodzie i obejmujące doświadczenia zawodowe badanych. W drugiej części ankiety respondenci mieli wskazać pięciu kuratorów zawodowych, którzy ich zdaniem przyczynili się do rozwoju kurateli sądowej w Polsce i poprzez swoje działania wywarli na nią istotny wpływ. Ostatnia część stanowiła tak zwaną metryczkę ukazującą dane demograficzne respondentów.

W badaniach wzięły udział 392 osoby. Ich głównym celem było poznanie i zaprezentowanie opinii kuratorów zawodowych w Polsce na temat:

- wykonywanego przez nich zawodu kuratora i jego miejsca w ich życiu,
- kryteriów, które zadecydowały o wyborze przez nich zawodu kuratora,
- głównych cech charakteryzujących zawód kuratora,
- największych trudności związanych z wykonywaniem zawodu kuratora,
- zagadnień niezależności i podejmowania decyzji w zawodzie kuratora,
- cech pożądanых charakteryzujących dobrego kuratora,
- kwestii związanych z godzeniem ról życiowych, w tym ról zawodowych i innych wynikających z aktywności podejmowanych na różnych płaszczyznach życia.

Analiza wyników badań miała na celu zweryfikowanie hipotez badawczych, które zostały sformułowane następująco:

Zawód kuratora sądowego ma charakter szczególny z uwagi na to, że wymaga odpowiedzialności oraz konieczności decydowania o życiu podopiecznych, którzy wymagają kontroli, pomocy i wsparcia, ale także z uwagi na fakt, że jest to służba, zaś kuratorem jest się przez cały czas, nie tylko w godzinach pracy.

---

¹⁵ Respondenci wskazali pięć postaci – kuratorów zawodowych – którzy, ich zdaniem, mieli największy wkład w kształt i rozwój kurateli sądowej w Polsce. W publikacji znalazło się także wspomnienie zmarłego w 2015 roku Tadeusza Jedynaka.

Istnieje potrzeba spójności pomiędzy wartościami uznawanymi przez kuratorów sądowych w pracy i w życiu prywatnym.

Zachowanie odpowiednich proporcji pomiędzy życiem zawodowym a innymi obszarami życia warunkują poczucie satysfakcji i efektywne wykonywanie zawodu kuratora.

W niniejszym artykule zostanie położony nacisk na analizę poglądów respondentów w następujących zagadnieniach związanych z wykonywaniem zawodu kuratora:

- rozumienia znaczenia bycia kuratorem sądowym,
- celów pracy kuratora sądowego,
- najtrudniejszych działań podejmowanych przez kuratora sądowego.

Co oznacza być kuratorem?

Określenie pozycji kuratora sądowego w poradnictwie rodzinnym wymaga sprecyzowania jego roli w szerszym kontekście. W przytoczonych badaniach respondenci zostali poproszeni m.in. o dokończenie zdania: „Bycie kuratorem sądowym oznacza dla mnie”. Ich wypowiedzi pozwoliły na wskazanie pojęć identyfikowanych z tym zawodem przez samych kuratorów:

- praca,
- pomaganie,
- misja,
- służba,
- odpowiedzialność,
- zawód,
- wyzwanie,
- stres,
- prestiż,
- samorealizacja i rozwój.

Wyniki badań pozwoliły na jednoznaczne umiejscowienie roli kuratora sądowego w roli osoby pomagającej, która niejednokrotnie traktuje swoją pracę jako wyzwanie i misję. Kuratorzy biorący udział w badaniach uznali, że zawód kuratora jest służbą, wymaga poczucia odpowiedzialności, pozwala na samorealizację, choć jednocześnie jego wykonywanie może być stresujące. Badani wypowiadali się na temat podejmowanych oddziaływań wychowawczych i resocjalizacyjnych. Nie wskazywali natomiast kontrolowania jako

czynności identyfikowanej z tym zawodem. Opisując swój zawód, dostrzegli działania pomocowe i wspierające kierowane do podopiecznych.

Cel pracy kuratora sądowego

Innym zagadnieniem poddanym analizie w prowadzonych badaniach był cel pracy kuratora sądowego. W dyskusji na ten temat ponownie można rozważyć wątek pozycji kuratora w poradnictwie rodzinnym. Kurator jako osoba podejmująca się wyzwania i misji, a jaki jest główny cel jego pracy?

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie 3 z 16 potencjalnych celów zawodu kuratora sądowego wartościując swój wybór według poniższej skali:

- ważne dla mnie,
- bardzo ważne dla mnie,
- najważniejsze dla mnie.

Odpowiedzi udzielone przez respondentów zostały zsumowane oddzielnie dla każdej z zaproponowanych. Osoby badane wymieniły jako najważniejsze następujące cele pracy kuratora sądowego:

- najważniejszym celem wymienionym przez badanych okazało się **podejmowanie działań mających na celu dobro podopiecznego i jego prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie**. Był to najważniejszy cel dla 82 badanych (53,2%), dla 42 badanych (27,3%) został on określony jako bardzo ważny, a dla 30 (19,5%) jako ważny. W sumie tę odpowiedź wybrało 154 badanych.

- Nieco mniej badanych jako najważniejszy cel w pracy kuratora sądowego wskazało **motywowanie wskazanych do pozytywnych zmian**. Taką odpowiedź podało 71 osób, co stanowiło 39,9% ogółu badanych wybierających tę odpowiedź. Ten sam cel jako bardzo ważny określili 74 osoby (41,6%), a 33 osoby (18,5%) jako ważny. Tę odpowiedź wybrało w sumie 178 badanych.

- Najważniejszym celem w pracy kuratora także dla 71 badanych (47%) okazała się **resocjalizacja**, przy czym była ona bardzo ważna dla 49 badanych (32,5%) i ważna dla 31 badanych (20,5%). Takiej odpowiedzi udzieliło w sumie 151 badanych.

- Kolejnym celem wymienionym przez badanych jako najważniejszy było **praktyczne wdrażanie skazanych do pełnienia powszechnie ak-**

ceptowanych ról społecznych i życiowych. Okazało się ono najważniejszym celem dla 46 badanych (stanowiących 43% ogółu wybierających tę odpowiedź). Wymieniło ten cel jako bardzo ważny 40 badanych (37,4%), natomiast 33 badanych (18,5%) jako ważny. Tę odpowiedź zaznaczyło w sumie 107 badanych.

- W dalszej kolejności badani, odpowiadając na pytanie o cel pracy kuratora, wymienili jako najważniejszy **wykonywanie orzeczeń sądu**, które jako takie zostało wskazane przez 40 badanych (36,5%), dla 34 badanych (29,6%) okazało się bardzo ważne, a przez 39 badanych (33,9%) zostało określone jako ważne. Takiej odpowiedzi udzieliło 115 badanych.

- **Profilaktyka** stanowiła kolejny wskazany przez badanych cel w pracy kuratora sądowego. Najważniejsza okazała się dla 40 badanych wskazujących tę odpowiedź (31,3% ogółu), bardzo ważna dla 57 badanych (44,5%), zaś ważna była dla 31 badanych, którzy zaznaczyli tę odpowiedź (24,2%). Tę odpowiedź zaznaczyło w sumie 128 badanych.

Do innych najważniejszych celów wymienianych przez badanych należały kolejno:

- **wsparcie** wymienione jako najważniejsze przez 37 badanych (35,2%), którzy wybrali tę odpowiedź, jako bardzo ważne dla 34 badanych (29,6%) i jako ważne dla 39 badanych (33,9%), zaznaczone w sumie przez 105 badanych,

- **egzekwowanie obowiązków wynikających z orzeczenia sądu:** wskazane jako najważniejszy cel w pracy kuratora przez 34 badanych (37,8%), jako bardzo ważny cel przez 30 badanych (33,3%) i jako ważny cel przez 26 badanych (28,9%), zaznaczone w sumie przez 90 badanych,

- **zdiagnozowanie zasobów oraz potencjałów podopiecznego i ich rozwijanie:** najważniejsze dla 29 badanych (34,5%), którzy wybrali tę odpowiedź, bardzo ważne dla 34 badanych (40,5%) i ważne dla 21 badanych (25%), zaznaczone w sumie przez 84 badanych,

- **zdiagnozowanie deficytów oraz problemów podopiecznego i ich eliminowanie lub ograniczanie:** najważniejsze także w przypadku 29 badanych, którzy zaznaczyli tę odpowiedź (32,6%), bardzo ważne dla 35 z nich (39,3%) i ważne dla 25 badanych z tej grupy (28,1%), zaznaczone w sumie przez 89 badanych,

- pomoc, która okazała się najważniejszym celem dla 25 badanych (27,5%), była bardzo ważnym celem dla 44 badanych (48,4%) i ważnym celem dla 22 badanych (24,2%), zaznaczona w sumie przez 91 badanych,

- **kontrola** będąca najważniejszym celem dla 16 badanych (17,6%), bardzo ważnym celem dla 32 badanych (35,2%) i ważnym celem dla 43 badanych (47,3%), zaznaczona w sumie przez 91 badanych,

- **podejmowanie działań mających na celu zadośćuczynienie przez skazanego pokrzywdzonemu i społeczeństwu:** najważniejszy cel dla 14 badanych (28%), bardzo ważny cel dla 21 badanych (42%) i ważny cel dla 15 badanych (30%), zaznaczone w sumie przez 50 badanych,

- **opieka** zaznaczona jako najważniejszy cel w pracy przez 7 badanych (16,7%), jako bardzo ważny przez 14 badanych (33,3%) i jako ważny przez 21 badanych (50%), zaznaczona w sumie przez 42 badanych.

Odpowiedzi respondentów świadczą o różnym pojmowaniu przez nich najważniejszych celów stawianych kuratorom w ich zawodzie. Obok działań kontrolnych, takich jak wykonywanie orzeczeń sądu czy egzekwowanie obowiązków wynikających z orzeczenia sądu, badani wskazywali działania wychowawcze wobec dozorowanych i nadzorowanych, wsparcie i profilaktykę. Tylko w przypadku takich oddziaływań można mówić o długofalowych skutkach pracy kuratora. Działania kontrolne mają bowiem charakter doraźny i koncentrują się na niwelowaniu skutków przestępstw popełnionych przez podsądnych. Prawdziwe zmiany w sposobie egzystowania jednostki mogą się pojawić w wyniku faktycznej pracy wychowawczej, nastawionej na zmianę postaw, wymagającej określenia zasobów i deficytów, stawiających tę jednostkę w centrum oddziaływań, przy świadomości, że efekty tych działań nie będą dostrzegalne od razu i przy akceptacji faktu, że warto podejmować wyzwanie pracy z nią bez gwarantowanego sukcesu. Należy mieć świadomość faktu, że każdy człowiek pomimo oferowanej mu pomocy, sam ostatecznie dokonuje wyboru dotyczącego jej przyjęcia lub odrzucenia. Każdy samodzielnie podejmuje decyzję o tym, w jaki sposób i czy w ogóle zechce skorzystać z propozycji osoby pomagającej, w tym przypadku kuratora sądowego.

Najtrudniejsze działania podejmowane przez kuratorów sądowych

Warto poznać opinie kuratorów zawodowych w Polsce na temat najtrudniejszych podejmowanych działań. To obok określenia rozumienia i celów tego zawodu zasadnicza kwestia w umiejscowieniu kuratora sądowego w strukturze zawodów pomocowych.

W opisywanych badaniach respondenci mieli wskazać 3 spośród 10 zaproponowanych odpowiedzi określające najtrudniejsze działania, stopniując je poprzez określenia:

- ważne dla mnie,
- bardzo ważne dla mnie,
- najważniejsze dla mnie.

Najwięcej badanych – 123 osoby (43,2%) – jako najważniejsze wśród najtrudniejszych działań **wymieniło współpracę z podopiecznym, który jest negatywnie lub roszczeniowo nastawiony i nie akceptuje orzeczenia sądu**. Tę samą odpowiedź 106 badanych (37,2%) określiło mianem bardzo ważnej dla mnie, a 56 badanych (19,6%) wskazało ją jako ważne dla mnie.

Na kolejnym miejscu wśród odpowiedzi wskazywanych najczęściej jako najważniejsze dla mnie znalazło się **poświęcenie czasu podopiecznym kosztem rodziny**. Taką odpowiedź wskazało jako najważniejszą dla mnie 53 badanych (37,1%), jako bardzo ważną dla mnie wymieniło ją 50 badanych (35%), a jako ważną dla mnie 40 badanych (28%).

Jednym z najtrudniejszych działań był dla kuratorów sądowych **obowiązek sformułowania diagnozy dotyczącej podopiecznego już na początku okresu próby**. Tę odpowiedź wskazało jako najważniejszą dla mnie 50 badanych (31,3%), 63 wymieniło ją jako bardzo ważną dla mnie (39,4%), zaś 47 z nich określiło ją mianem ważnej dla mnie (29,4%).

Następnym najtrudniejszym działaniem zaznaczonym przez respondentów jako najważniejsze dla mnie okazały się **dylematy pomiędzy bezwzględnym egzekwowaniem orzeczeń sądu, a chęcią pomocy**. Taką odpowiedź zaznaczyło 44 badanych (23,2%). Jako bardzo ważną dla mnie określiło ją 55 respondentów (44,7%), a 61 badanych (32,1%) jako ważną dla mnie.

Na kolejnej pozycji respondenci jako najważniejsze dla mnie najtrudniejsze podejmowanie działanie wskazali **przygotowanie planu pracy resocjalizacyjnej dla osoby, która wielokrotnie była podopiecznym kuratora, jednakże żadne z dotychczasowych oddziaływań nie przyniosło pozytywnego efektu**. Taka odpowiedź została zaznaczona przez 41 badanych (24,6%), jako bardzo ważna dla mnie została wymieniona przez 71 badanych (42,5%), a 55 badanych wskazało ją jako ważną dla mnie (32,9%).

Ankietowani zaznaczali też wśród możliwych do wyboru odpowiedzi: **dobro skazanego, a dobro osoby pokrzywdzonej przestępstwem**, które okazało się najważniejsze dla mnie dla 19 badanych (20%), bardzo

ważne dla mnie dla 42 badanych (44,2%), a ważne dla mnie dla 34 badanych (35,8%).

Konieczność służenia pomocą potrzebującym wbrew osobistym preferencjom, opiniom czy uprzedzeniom była odpowiedzią określaną jako najważniejsze dla mnie przez 14 badanych (3,57%), bardzo ważne dla mnie przez 21 badanych (5,36%) i ważne dla mnie przez 23 badanych (5,87%).

Inną wybieraną odpowiedzią było **złożenie wniosku skutkującego osadzeniem podopiecznego w zakładzie karnym**, która została przez respondentów wskazana jako najważniejsza dla mnie w przypadku 12 osób (3,06%), bardzo ważna dla mnie w przypadku 21 osób (5,36%) i ważna dla mnie w przypadku 33 osób (8,42%).

W dalszej kolejności jako najważniejsze dla mnie pojawiło się **poświęcenie czasu rodzinie kosztem podopiecznych**: wskazana jako najważniejsza dla mnie przez 11 respondentów (2,81%), jako bardzo ważne dla mnie przez 21 respondentów (5,36%) i jako ważne dla mnie przez 26 respondentów (6,63%).

Na ostatniej pozycji wśród najtrudniejszych działań wymienianych przez osoby badane jako najważniejsze dla mnie znalazły się **odraza i niechęć** w przypadku 8 badanych (10,4%). Ta odpowiedź została zaznaczona jako bardzo ważne dla mnie w przypadku 21 badanych (27,3%), a jako ważne dla mnie w przypadku 48 badanych (62,3%).

Wskazane przez respondentów – kuratorów zawodowych – najtrudniejsze działania podejmowane przez nich w wykonywanym zawodzie można także postrzegać jako dylematy, które nieodłącznie towarzyszą kuratorom w ich pracy, a wynikają właśnie z dychotomicznej roli, jakiej muszą się podjąć. Jednym z nich była rozbieżność pomiędzy koniecznością wykonania orzeczenia sądu, a chęcią niesienia pomocy, wskazanej wcześniej jako jeden z celów pracy kuratorów. Kuratorzy podkreślili także trudności związane z pracą z osobami, które są do nich negatywnie nastawione i nie akceptują orzeczenia sądu oraz fakt, że poświęcają czas podopiecznym kosztem swojej rodziny. Odpowiedzi badanych pozwalają na poznanie ich opinii dotyczących zawodu kuratora sądowego i najważniejszych wyzwań oraz zadań, które wiążą się z jego realizacją. Niemniej, mimo licznych towarzyszących kuratorom na co dzień trudności, dylematów i wątpliwości, nie sposób postrzegać ich roli jako pomagających swoim podopiecznym i wszystkim, do których kierują swoje oddziaływania.

Najważniejsze zadania kuratora sądowego. Podsumowanie rozważań

Zadania kuratora sądowego wpisują się w strukturę zawodów pomocowych. Kuratorzy, wykonujący orzeczenia sądu, za każdym razem spotykają się w swojej pracy z człowiekiem, który wymaga nie tylko skontrolowania i nadzorowania, ale przede wszystkim pomocy i wsparcia. Podopieczny kuratora sądowego to człowiek znajdujący się w co najmniej trudnej sytuacji życiowej, choć okoliczności tego stanu rzeczy są oczywiście różne. Dopuścił się przestępstwa, czynu zabronionego (w przypadku nieletnich), znajduje się w trudnej sytuacji życiowej, rodzinnej, zawodowej. Niejednokrotnie doświadcza również wykluczenia z różnych obszarów życia społecznego, odrzucenia, samotności. W wielu przypadkach pochodzi ze środowisk dysfunkcyjnych, w których często nadal funkcjonuje. Może być człowiekiem uzależnionym, opuszczającym zakład karny, który z racji swojego położenia wymaga readaptacji społecznej. Właściwie w każdym przypadku, charakteryzując podopiecznego kuratora sądowego, wymienić można powtarzające się problemy społeczne, które są jego udziałem. Osoby i rodziny objęte nadzorem lub dozorem kuratorów sądowych wymagają szerokich działań, których główne cele można określić jako następujące:

- unormowanie sytuacji życiowej i rozwiązanie trudności,
- pomoc w readaptacji społecznej,
- pomoc w odzyskaniu samodzielności życiowej i przywróceniu kontroli nad swoim życiem,
- pomoc w realizacji funkcji wychowawczych (w przypadku rodziców mających trudności w tym zakresie),
- działania profilaktyczne i prewencyjne zapobiegające powrotowi do przestępczości,
- działania profilaktyczne ułatwiające pełne uczestniczenie w życiu społecznym.

Obowiązek kontrolowania realizacji orzeczenia sądu jawi się jako jeden z celów pracy kuratora, jednak, można zaryzykować twierdzenie, iż jest on celem pośrednim. Faktycznym finalnym zamiarem jest zmiana, która ma szansę dokonać się w jednostce i obejmuje wartości przekazywane w procesie resocjalizacji, będące „kształtowaniem u osoby resocjalizowanej skutecznego zaplecza o charakterze kryminorepulsywnym (...)”¹⁶.

---

¹⁶ M. Kuć, *Resocjalizacja jako wybór wartości*, w: *Rola wartości moralnych w procesie socjalizacji i resocjalizacji*, red. J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomska, Lublin 2005, s. 144.

Efekty pracy kuratora trzeba widzieć w wymiarze długofalowym. Samo zrealizowanie zobowiązania, na przykład w postaci zadośćuczynienia czy przeproszenia osoby pokrzywdzonej przestępstwem, stanowi wyłącznie działanie doraźne, które można wykonać w sposób bezrefleksyjny i które nie przyczyni się do zmiany postawy podsądnego.

Zapobieżenie powrotowi do przestępczego trybu życia wymaga głębokiej przemiany jednostki, jest uwarunkowane wieloma czynnikami i nie daje gwarancji powodzenia.

Wyniki prowadzonych badań wskazują na to, że najważniejsze zadania realizowane przez kuratorów koncentrują się na działalności, której celem jest zmiana ludzkich postaw i zachowań. Samo kontrolowanie funkcjonowania osoby, która popełniła przestępstwo lub wymaga wsparcia w pełnieniu różnych ról społecznych czy też na przykład w zmaganiu się z uzależnieniem nie oznacza, że zmieni ona swoją dotychczasową postawę. W tym celu konieczne jest wdrażanie działań pomocowych i wspierających. Podobnie zresztą widzą swoją rolę sami kuratorzy sądowi, którzy wzięli udział w przytoczonych badaniach. Zadania kuratora sądowego wpisują się w poradnictwo, a w ich analizie konieczne jest uwzględnienie kontekstu społecznego związanego z położeniem osób objętych nadzorem lub dozorem kuratora. Poradnictwo jest, w przypadku zawodu kuratora sądowego, identyfikowane przede wszystkim ze wskazywaniem właściwych kierunków postępowania. Postawa kuratora sądowego i pomoc, którą kieruje on wobec podopiecznego powinna motywować go do podejmowania działań, które w efekcie będą skutkowały pozytywnymi zmianami jego położenia życiowego. Andrzej Bałandynowicz podkreśla, że „pomoc świadczona jednostce w ramach wolności dozorowanej powinna przybierać formę opieki aktywizującej”¹⁷. „Może przybrać formę wsparcia i zachęty skazanego do samodzielnych poczynań, oferty praktycznej pomocy, ewentualnie sugerowania innych sposobów rozwiązania problemów”¹⁸. Kurator może zatem motywować do określonych zachowań, wzmacniać je w podopiecznych, jednak to oni decydują o swoim życiu i dokonują wyborów z nim związanych. Podobnie zresztą rolę kuratora postrzegają

---

¹⁷ A. Bałandynowicz, *Sposób postępowania resocjalizacyjnego wobec skazanych w warunkach kurateli*, w: *Resocjalizacja instytucjonalna*, red. F. Kozaczuk, Rzeszów 2004, s. 97.

¹⁸ A. Bałandynowicz, *Kurator jako podmiot integrujący przestrzeń osobową, społeczną i środowiskową w socjalizacji wtórnej osób wchodzących w konflikt z prawem*, w: *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków. Nadzieje, oczekiwania, dylematy*, red. M. Konopczyński, Ł. Kwadrans, K. Stasiak, Kraków 2016, s. 18.

sami kuratorzy, którzy w przytoczonych wynikach badań wskazali najważniejsze cele i trudności swojego zawodu.

Kurator nie jest osobą, która rozwiązuje problemy życiowe swoich podopiecznych. Jego rola polega raczej na pomocy w ich sformułowaniu, próbie określenia przyczyn ich występowania, a w dalszej kolejności na wskazaniu potencjalnych sposobów ich rozwiązania.

Bibliografia

Literatura

Bałandynowicz A., *Kurator jako podmiot integrujący przestrzeń osobową, społeczną i środowiskową w socjalizacji wtórnej osób wchodzących w konflikt z prawem*, w: *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków. Nadzieje, oczekiwania, dylematy*, red. M. Konopczyński, Ł. Kwadrans, K. Stasiak, Kraków 2016.

Bałandynowicz A., *Sposób postępowania resocjalizacyjnego wobec skazanych w warunkach kurateli*, w: *Resocjalizacja instytucjonalna*, red. F. Kozaczuk, Rzeszów 2004.

Bilska E., *Poszukiwanie pomocy – trudny proces decyzyjny*, w: *Profilaktyka i resocjalizacja. Od dysfunkcji do funkcjonalności*, red. K. Marzec-Holka, T. Głowik, E. Bilska, H. Iwanicki, Warszawa 2012.

Chmielewska A., *100-lecie kurateli sądowej w Polsce: wyzwania kuratora sądowego w kontekście współczesnych problemów społecznych*, w: *Pomoc społeczna i praca socjalna w dobie dynamicznych przemian społecznych*, red. E. Grudziewska, M. Mikołajczyk, J. Zozuła, Warszawa 2019.

Chmielewska A., Janus-Dębska A., Rybicka G., *Zawód kuratora sądowego w Polsce: praca, misja, pasja, przygoda? Rozważania o stanie obecnym i przyszłości kurateli sądowej w Polsce na podstawie wyników badań własnych*, Białystok 2020.

Krasiejko I., *Metodyka działania asystenta rodziny. Różne modele pracy socjalnej i terapeutycznej z rodziną*, Katowice 2012.

Kuć M., *Resocjalizacja jako wybór wartości*, w: *Rola wartości moralnych w procesie socjalizacji i resocjalizacji*, red. J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomska, Lublin 2005.

Kotlińska E., *Kuratela sądowa – możliwości i ograniczenia*, w: *Resocjalizacja – w stronę środowiska otwartego*, red. I. Pospiszyl, M. Konopczyński, Warszawa 2007.

Ostrowska K., *Poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999.

Sikorski W., *Zaburzona komunikacja interpersonalna w rodzinie*, w: *Rodzicielstwo w kontekście wychowania i edukacji*, red. J. Brągiel, P. Kaniok, A. Kurcz, Opole 2013.

Akty prawne

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. 2020, poz. 167 t.j.).

Źródła internetowe

Dane na temat osób, w stosunku do których istnieje podejrzenie, że doświadczyły przemocy lub są jej sprawcami: <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, dostęp: 13.02.2021.

Dane na temat spożycia alkoholu w Polsce: <https://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki>, dostęp: 13.02.2021.

Dane na temat liczby osób nadużywających alkoholu w Polsce i żyjących w rodzinach z problemem alkoholowym: <https://stopuzalezniom.pl/fakty-o-alkoholu/statystyki-spozycia-alkoholu>, dostęp: 13.02.2021.